მაგდა მემანიშვილი

ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალისტიკის დოქტორი
შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის განვითარების ტენდენციები საქართველოში

Abstract

*The aim of the research is to study the development trends of **investigative journalism in Georgia**. During the research, six experts related to investigative journalism were interviewed using the semi-structured interview method. The data were analyzed using the quantitative method of content analysis. Accoridng to the results of the Research journalistic investigations are no longer produced and published in online Media in Georgia. Investigative journalists teams on so-called opposition TV channels often produce revealing stories, although their credibility and quality are in doubt. Nevertheless, the existence of opposition television stations is crucial for maintaining a **pluralistic media environment** and monitoring the Governemnt. There are only few Media organizations in Georgia that are free from the influence of political and financial groups and prepare journalistic investigations. Most of these small organizations are concentrated in the capital, while the regions suffer from a shortage of investigative journalistic materials. The main reasons for the weakening of investigative journalism are the lack of financial and human resources, the recruitment and outflow of already scarce journalistic personnel in government agencies and commercial institutions, the change of media landscape - due to the **development of digital technologies** newsrooms prefer short, descriptive and fast coverage of shalow facts. Maintaining the status quo in the long run can undermine the impartial and influential journalistic investigation in Georgia, which will be detrimental to the media environment and the **democratic process** as a whole.*

საკვანძო სიტყვები: *საგამოძებო ჟურნალისტიკა, პლურალისტური მედიაგარემო, ციფრული ტექნოლოგიები, დემოკრატიული პროცესები და მედია*

შესავალი

წინამდებარე კვლევის მიზანია საქართველოში საგამოძიებო ჟურნალისტიკის ტენდენციებზე დაკვირვება.

რა არის საგამოძიებო ჟურნალისტიკა

გამომძიებელი ჟურნალისტი არის ადამიანი, რომლის პროფესია სიმართლის დადგენა და შეცდომების იდენტიფიცირებაა. ასეთი სახის საქმიანობას საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ეწოდება

და განსხვავდება პოლიციელის, ადვოკატების, აუდიტორებისა და მარეგულირებელი ორგანოების, ერთი შეხედვით, მსგავსი საქმიანობისგან, რადგან არ არის შეზღუდული სამიზნე ჯგუფებით, იურიდიული დაფუძნების ფორმით და, როგორც წესი, ფინანსდება მედიაორგანიზაციების მფლობელების მიერ[1]. სიმართლის ძიება - საგამოძიებო ჟურნალისტიკის უმთავრესი მახასიათებელია, მისი ბუნებაა. სიმართლის ძიება (ფაქტის პოვნა და დადასტურება) გულისხმობს მნიშვნელოვანი მოვლენების კვლევას, ჟურნალისტის მიერ ამბის სტანდარტული გაშუქებაზე უფრო შორს წასვლას და მოვლენის არსის წვდომას[2] ...

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის ერთ-ერთი უმთავრესი მახასიათებელი პოლიტიკური და ფინანსური ჯგუფების ზეგავლენისგან დამოუკიდებლობაა. აშშ-ს მისურის ჟურნალისტიკის სკოლის პროფესორის სტივ ვეინბერგის თვალსაზრისით, საგამოძიებო ჟურნალისტიკა არის „ჟურნალისტის პირადი ინიციატივით გაშუქებული, გამოკვლეული პროდუქტი, რომელიც ეხება მკითხველის, მსმენელისა და მაყურებლისათვის საინტერესო თემებს. ზევრ შემთხვევაში შუქდება და გამოკვლეულია ისეთი ამბები, რომელიც სურთ, რომ გაუხმაურებელი დარჩეს“[3]

გამომძიებელ ჟურნალისტთა კონსორციუმის ერთ-ერთი რედაქტორი, ანალიტიკური გამოცემა „კოლუმბიის ჟურნალიზმის მიმოხილველის“ ყოფილი თანამშრომელი, ბიზნესისა და ფინანსების სფეროში მომუშავე მკვლევარი დინ სტარკმენი აღნიშნავს: „სარისკო, სტრესული, ძვირადღირებული და რთული, (საგამოძიებო ჟურნალისტიკა) მრავალწლიანი წინააღმდეგობას აწყდება ახალი ამბების ორგანიზაციებში და გამოცდას უწყობს ბიუროკრატების, ფინანსური მენეჯერებისა და ინტერნეტ-სპეიალისტების მოთმინებას“[4]

პოზიტიური ცვლილება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზანია, რისკენაც საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ისწრაფვის. პოლიტიკოსების გადადგომა, თაღლითების ციხეში გაშვება, საჯარო პოლიტიკის შეცვლა, სოციალური და სხვა პირობების გაუმჯობესება - ასეთი პრეცენდენტების დროს საზოგადოება ყველაზე კარგად ხედავს ჟურნალისტიკის, როგორც მოდარაჯე ძაღლის, ძლიერებას[5].

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის კიდევ უფრო შორს მიმავალი მიზანი ინფორმირებული საზოგადოების შექმნაში მონაწილეობა და დემოკრატიული პროცესების ხელშეწყობაა. „საგამომძიებლო ჟურნალისტიკას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ინფორმირებული დემოკრატიული საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის. ის მოქალაქეებს გონივრული გადაწყვეტილების მიღებაში ეხმარება. ამას გარდა, გავლენიან ადამიანებს შორის მომხდარ შემთხვევებსაც აკონტროლებს; მთავრობასა და ბიზნესორგანიზაციებს კი თავიანთი ქმედებების

[1] De Burgh, H., Bradshow, P., Bromley, M., D'Arcy, M., Gaber, Ivor., Greenslade, R, MacFadyen, G. (2008). *Investigative Jouranlism. London and New-York: Routledge, Taylor and Francis Group (pp. 10-11).*

[2] Forbs, D., (2005). *A watchdog's guide to investigative reporting A simple introduction to principles and practice in investigative reporting. Johannesburg: Konrad Adenauer's Stiftung (pp.5-6)*

[3] Weinberg, S. (1996). *The Reporter's Handbook: An Investigator's Guide to Documents and Techniques. New York: St. Martin's Press*

[4] Strakman, D. (2014). *The Watchdog That Didn't Bark: The Financial Crisis and the Disappearance of Investigative Journalism. New York Chichester, West Sussex: Columbia University Press (pp.32-33)*

[5] Forbs, D., (2005). *A watchdog's guide to investigative reporting A simple introduction to principles and practice in investigative reporting. Johannesburg: Konrad Adenauer's Stiftung (pp.5-6)*

გამო ხალხის წინაშე ამგარიშვალდებულს ხდის“[6].

მაშასადამე, ტერმინ **„საგამოძიებო ჟურნალისტიკაში/„ჟურნალისტურ გამოძიებაში“** ჩვენ ვგულისხმობთ ისეთ პროცესს,

- ✓ რომელიც ჟურნალისტის პირადი, ან/და ფინანსური თუ პოლიტიკური გავლენიან ჯგუფებთან აფილაციის არმქონე რედაქციის ინიციატივით მიმდინარეობს და რა დროსაც დაცულია მიუკერძოებელი, პატიოსანი, დაბალანსებული, მრავალმხრივი გაშუქების სტანდრტი,
- ✓ რომლის უახლოესი მიზანიცაა სისტემური ხარვეზების, ძალაუფლების არამიზნობრივი გამოყენების, კორუფციისა და ადამიანის უფლებათა შემლახველი ფაქტების მხილება,
- ✓ რისი საბოლოო და შორს მიმავალი მიზანიც პოზიტიური ცვლილება, ინფორმირებული საზოგადოების შექმნა და დემოკრატიული პროცესების ხელშეწყობაა.

საგამოძიებო ჟურნალისტიკა საქართველოში

ხელისუფლების გადაცდომების გაშუქებისა და ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტების შესახებ ჟურნალისტური მასალების მომზადების ტრადიციას ქართულ მედიაში საფუძველი ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში ჩაეყარა, რაც 1921 წლამდე, საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციამდე, გაგრძელდა. საბჭოთა საქართველოს სამოცდაათწლიანი ისტორიის განმავლობაში, როდესაც არ არსებობდა პრესის თავისუფლება და ჟურნალისტების უმთავრესი ფუნქცია ხელისუფლების საქმიანობის პროპაგანდა იყო და ამ პერიოდში საგამოძიებო ჟურნალისტიკა, ბუნებრივია, ვერ იარსებებდა.

საქართველოში საგამოძიებო ჟურნალისტიკა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ 1990-იანი წლების შუა ხანებში ჩამოყალიბდა. 2000 წლამდე საგამოძიებო ჟურნალისტიკისათვის დამახასიათებელი მამხილებელი სულისკვეთების ტექსტები ძირითადად ბეჭდურ მედიაში ქვეყნდებოდა. 2000 წლის შემდეგ საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ტელემედიაშიც გაჩნდა. ყველაზე ხმაურიანი სატელევიზიო საგამოძიებო გადაცემა - „60 წუთი“ - პირველად სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი2-ზე გავიდა (1999 წლის ნოემბერი) და პრეზიდენტ შევარდნაძის ხელისუფლების საქმიანობის კორუფციულ ფაქტებს ვარდების რევოლუციამდე ააშკარავებდა. 2006 წლიდან პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლების სამსახურში ჩამდგარი ტელე-არხის ხელმძღვანელობამ გადაცემა დახურა. პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილისა და „ნაციონალური მოძრაობის“ მმართველ პოლიტიკურ პარტიად ყოფნის პერიოდში დაიხურა ოპოზიციურად

---

[6] ჰიუსტონი, ბ. (2011). *ჟურნალისტ-გამომძიებლის სახელმძღვანელო, დოკუმენტების, მონაცემთა ბაზებისა და მეთოდების გზამკვლევი.ბედფორდი: სენტ მარტინსი, ბოსტონი: ნიუ იორკი. ითარგმნა ევრაზიის თანამშრომლობის პროექტის „საქართველოში მედიის, როგორც მაკონტროლებლის როლის გაძლიერება“ ფარგლებში.*

განწყობილი ტელე-არხები[7].

ამავე წლებში გამომძიებელი ჟურნალისტები ინაცვლებენ არასამთავრობო სექტორში და აფუძნებენ არაკომერციულ, არამომგებიან ორგანიზაციებს (სტუდია მონიტორი, სტუდია რეპორტიორი). გამომძიებელ ჟურნალისტთა ერთადერთი მცირე ჯგუფი, რომელსაც 2005-2009 წლებში ტელევიზია ინახავდა, ჰყავდა საქართველოს საზოგადოებრივ მაუწყებელს.

2010-იანი წლებიდან საქართველოს მედიალანდშაფტში გაჩნდა ონლაინჟურნალისტიკა, რომელიც, აგრეთვე, მოხერხებული პლატფორმა აღმოჩნდა გამომძიებელი ჟურნალისტებისათვის. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩეოდა რეგიონული მედიის რედაქციები, სადაც სხვადასხვა საგრანტო პროექტების ფარგლებში ნიშანდობლივი საგამოძიებო მასალები ქვეყნდებოდა.

2012 წელს ხელისუფლებაში ახალი პოლიტიკური ძალის - კოალიცია ქართული ოცნება დემოკრატიული საქართველოს - მოსვლის შემდეგ საქართველოში მედიაგარემოს გაუმჯობესება თვალსაჩინო იყო. ავტორიტეტული საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციის რეპორტიორები საზღვრების გარეშე მომზადებულ ყოველწლიურ პრესის თავისუფლების ინდექსში საქართველოს 2012 წელს 180 ქვეყანას შორის 105-ე ადგილი ეკავა[8] 2020 წელს კი - მე-60 ადგილზეა[9]. „რეპორტიორები საზღვრების გარეშე"-ს მიერ გამოყენებული მეთოდოლოგიის მიხედვით 180 ქვეყნის სიაში რაც უფრო წინაურდება ქვეყანა და უახლოვდება 0-ს, მით უფრო უმჯობესდება მედიის თავისუფლება. ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში (ცხრილი #1) ჩანს, რომ ბოლო 9 წლის განმავლობაში საქართველოს პრესის თავისუფლების ინდექსი უმჯობესდება და უახლოვდება 0-ს.

ცხრილი #1. პრესის თავისუფლების ინდექსის დინამიკა 2012-2020 წლებში, მონაცემები აღებულია „რეპორტიორები საზღვრებს გარეშე"-ს არქივიდან.

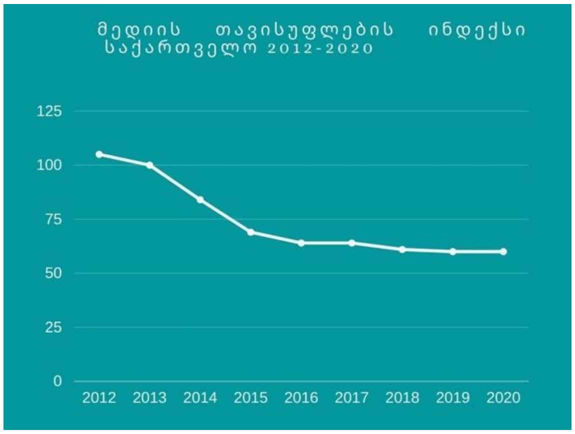

---

[7] Freedom House, Freedom of the Press - Georgia (2006), 27 April 2006. ხელმისაწვდომია - https://bit.ly/2HPrpEU (ბოლო ნახვა 10.11. 2020)

[8] Reporters without Borders. (2012). *World Press Freedom Index.* ხელმისაწვდომია https://rsf.org/en/world-press-freedom-index-20112012 (ბოლო ნახვა 10.11. 2020)

[9] Reporters without Borders. (2020). *World Press Freedom Index.* ხელმისაწვდომია https://rsf.org/en/ranking_table (ბოლო ნახვა 10.11. 2020)

მედიაგარემოს გაუმჯობესების მიუხედავად საერთაშორისო და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები მიუთითებენ იმ ტენდენციების შესახებ, რაც მედიის თავისუფლებისთვის სახიფათოა.

„რეპორტიორები საზღვრების გარეშე" 2019 და 2020 წლის ანგარიშში აღნიშნავს, რომ საქართველოში მედია „პლურალისტული, მაგრამ უკიდურესად პოლარიზებულია", ორგანიზაცია ყურადღებას ამახვილებს ისეთ ფაქტებზე, როგორიცაა 2019 წელს ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს მიერ ტელეკომპანია „რუსთავი2"-ის დაბრუნება წინა მფლობელისათვის, რამაც, ორგანიზაციის შეფასებით, სრულად შეცვალა სარედაქციო პოლიტიკა და არხიდან ჟურნალისტების წასვლა გამოიწვია. დასკვნაში ყურადღებაა გამახვილებული ისეთ ფაქტზე, როგორიცაა აჭარის საზოგადოებრივი მაუწყებლის სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დირექტორის დათხოვნა, რის შემდეგაც არხი არაერთმა პროდიუსერმა და ჟურნალისტმა დატოვა. ყველა მათგანი სამსახურის დატოვების მიზეზად სარედაქციო პოლიტიკაში ხელისუფლების ჩარევას და სარედაქციო პოლიტიკაზე ხელისუფლების წნეხს ასახელებდა[10].

სტატიის წერის მომენტისთვის საქართველოს მედიალანდშაფტში არსებობს სამი ძირითადი ოპოზიციური ტელეარხი, (ტელეკომპანია „მთავარი", ტელეკომპანია „ფორმულა", TV-1) რომელთა მენეჯმენტი აცხადებს, რომ ისინი ამზადებენ ჟურნალისტურ გამოძიებებს. თითოეული მათგანი გარკვეულ პოლიტიკურ და ფინანსურ ჯგუფთანაა დაკავშირებული. შესაბამისად, მათ მიერ მომზადებული სიუჟეტები კონკრეტული დამფუძნებლის ან/და პოლიტიკური გაერთიანების პირად ინტერესებს უკავშირდება და ამდენად, ობიექტურობას მოკლებულია.

მიმდინარე პერიოდში ჩვენი ქვეყნის მასშტაბით სულ რამდენიმე მედიაორგანიზაციაა, რომლებიც ჟურნალისტურ გამოძიებებზე მუშაობს, ამასთან, თავისუფალია პოლიტიკური თუ ფინანსური ჯგუფების ზეგავლენისგან. აქედან ორი ორგანიზაცია იურიდიული ფორმით არასამეწარმეო არაკომერციული იურიდიული პირია. ეს ორგანიზაციებია: 2005 წელს დაფუძნებული სტუდია მონიტორი (monitori.ge) და 2016 წელს დაფუძნებული „აიფაქტი" (Ifact.ge).

კიდევ ერთი ჯგუფი, რომელიც ჟურნალისტურ გამოძიებებს ამზადებს, საზოგადოებრივ მაუწყებელზე 2014 წელს დაფუძნებული „გამომძიებელი რეპორტიორია". დაბოლოს, მედიაორგანიზაცია, რომელმაც 2020 წლიდან ჟურნალისტური გამოძიებების დამზადებისთვის რესურსი გამოჰყო, რადიო თავისუფლებაა. რადიო თავისუფლების ვებგვერდზე უკვე რამდენიმე ათეული ჟურნალისტური გამოძიება გამოქვეყნდა.

ქვეყანაში ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებამ, აგრეთვე, საჯარო ინფორმაციის შემცველი, თუ სხვა სამთავრობო დოკუმენტების ელექტრონული ბაზების გაჩენამ ხელისუფლების საქმიანობაზე მედიის კონტროლის შესაძლებლობები კიდევ უფრო გაამრავალფეროვნა. გაჩნდნენ არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც მონაცემთა ელექტრონული ბაზებიდან მოპოვებული დოკუმენტების ანალიზითა და მულტიმედია ჟურნალისტიკის ხერხების გამოყენებით ამზადებენ ისეთ ციფრულ მედია პროდუქტებს (ინტერაქტიული რუკები, ინფოგრაფიკა და მონაცემთა ვიზუალიზაციის სხვა საშუალებები), რომლებიც, კლასიკური თვალსაზრისით ჟურნალისტურ გამოძიებად არ შეიძლება ჩაითვალოს, თუმცა ნამდვილად არის

[10] Reporters without Borders. *Countries / Georiga.* https://rsf.org/en/georgia (ბოლო ნახვა 15.11. 2020)

ხელისუფლების საქმიანობაზე ზედამხედველობა.

კვლევის მნიშვნელობა

საქართველოში არ არსებობს კვლევები საგამოძიებო ჟურნალისტიკას შესახებ. ამდენად, ჩვენი კვლევის აქტუალურობა ორი თვალსაჩინო გარემოებიდან გამომდინარეობს: პირველი, იგი სახელდობრ საგამოძიებო ჟურნალისტიკაზე ფოკუსირებული პირველი კვლევაა; მეორე, საგამოძიებო ჟურნალისტიკის შეზღუდვებისა და გამოწვევების დადგენით ქვეყანაში დემოკრატიული პროცესების შემაფერხებელი ზოგიერთი მიზეზიც დგინდება, რაც პრობლემის უფრო ფართე კონტექსტში აღქმის საშუალებას იძლევა.

კვლევის ჰიპოთეზა

მიუხედავად იმისა, რომ 2012 წლიდან მოყოლებული საქართველოში მედიაგარემო გაუმჯობესდა, მუშაობენ ოპოზიციური მედიაორგანიზაციები და გარემო მედიაპლურალისტურადაა შეფასებული, მედიის სტანდარტის დაცვით მომუშავე საგამოძიებო ჟურნალისტიკა შესუსტდა.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევისას ნახევრად-სტრუქტურირებული ინტერვიუს მეთოდით გამოვკითხეთ მედიის ექსპერტები. „ექსპერტში" ვგულისხმობთ პირს, რომელიც ქართულ მედიასივრცეში მინიმუმ 10 წელია მუშაობს და პროფესიულ წრეებში აქვს სანდო რეპუტაცია. ექსპერტების ჯგუფში შევარჩიეთ ისეთი პირები, რომლებიც ქართულ მედიაში სხვადასხვა პოზიციებს იკავებენ - 4 მედიამენეჯერი, 1 მედიის მკვლევარი, 1 დონორი ორგანიზაციის წარმომადგენელი. 4 მედიამენეჯერიდან ორი რეგიონულ მედიაორგანიზაციების ხელმძღვანელია. ჩვენ მიერ შერჩეული ოთხივე მედიამენეჯერი მუშაობდა ისეთ მედიაორგანიზაციებში, სადაც მზადდებოდა, ზოგან კი ახლაც მზადდება, ჟურნალისტური გამოძიებები.

ცხრილი #2

ექსპერტები		
ნომერი	პოზიცია	დარგში მუშაობის გამოცდილება
1.	დონორი	20 წელი
2.	რედაქტორი	12 წელი
3.	მედიის ექსპერტი	35 წელი
4.	რედაქტორი	30 წელი
5.	პროდიუსერი	26 წელი
6.	პროდიუსერი	27 წელი

ექსპერტებთან ინტერვიუები ჩატარდა 2020 წლის აგვისტოს თვეში. ინტერვიუები ჩაწერილ იქნა რესპონდენტთა ანონიმურობის პირობით. ანონიმურობის პირობამ, ჩვენი აზრით, ინტერვიუს დროს მოსაზრებებისა და შეხედულების გამოხატვის თავისუფლების ხარისხი გაზარდა.

ინტერვიუები გაანალიზდა შინაარსობრივი კვლევის რაოდენობრივი მეთოდით.

კვლევის შედეგები

კითხვარის ერთ-ერთ პუნქტში ექსპერტებს ვთხოვეთ დაესახელებინათ თუ რამდენი მოქმედი გამომძიებელი ჟურნალისტი ახსენდებათ, ვინც დღესდღეობით საქართველოში ჟურნალისტურ გამოძიებებს ამზადებს.

გამომძიებელ ჟურნალისტთა რაოდენობის ყველაზე მაღალ ციფრად დასახელდა - 20 (რესპონდენტი #2), ხოლო ყველაზე დაბალ ციფრად - 10 (რესპონდენტი #4). რამდენი მედია-ორგანიზაცია ამზადებს ჟურნალისტურ გამოიძიებებს საქართველოში? ამ კითხვაზე ყველაზე მაღალ ციფრად დასახელდა - 7 მედიაორგანიზაცია (რესპონდენტი #6), ყველაზე მცირე რაოდენობად კი - 2 მედიაორგანიზაცია (რესპონდენტი#5).

გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა სურათი, რომლის მიხედვითაც საქართველოში გამომძიებელი ჟურნალისტების რაოდენობა მერყეობს 10-იდან 20-მდე, ხოლო საგამოძიებო ჟურნალისტური პროექტებზე მომუშავე მედია-ორგანიზაციების რაოდენობა - 2-იდან 7-მდე.

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის ტენდენციები ცენტრალურ მედიაში

ა) საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ბეჭდურ მედიაში - ყველა ექსპერტმა გამოთქვა მოსაზრება, რომ საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ქართულ ბეჭდურ მედიაში არ არსებობს[11]. ამის მიზეზად დასახელდა საგაზეთო და საჟურნალე ბიზნესის შესუსტება, ბოლო წლებში საქართველოში არაერთი ბეჭდური გამოცემა დაიხურა. გადარჩენილი ბეჭდური გამოცემების რედაქციებს კი ჟურნალისტური გამოძიების მოსამზადებლად. არც ფინანსური და არც ადამიანური რესურსი არ აქვთ.

ბ) საგამოძიებო ჟურნალისტიკა სატელევიზიო მედიაში - დიდი ტელევიზიების ე.წ საგამოძიებო ჟურნალისტურ პროდუქტთან დაკავშირებით აზრი ორად გაიყო. ექსპერტების ნაწილი თვლის, რომ პოლიტიკური აფილაციის მქონე ტელევიზიების მიერ მომზადებული მამხილებელი სულისკვეთების სიუჟეტებიც სტანდარტების დარღვევით მომზადებული ჟურნალისტური გამოძიებებია (#1, #3). ექსპერტების მეორე ნაწილი კი თვლის, რომ დიდი ტელევიზიების ე.წ. გამომძიებელი ჟურნალისტების საქმიანობით საგამოძიებო ჟურნალისტიკის რეპუტაციას ადგება ზიანი და მაყურებელს უყალიბდება მცდარი წარმოდგენა საგამოძიებო ჟურნალისტიკის არსის შესახებ. (#4, #5, #6).

[11] 2020 წლის აგვისტოში, როდესაც კვლევისთვის ინტერვიუები ჩავწერეთ, არ გამოდიოდა გაზეთი „აიფაქტი“. გაზეთი „აიფაქტი“ გამოვიდა 2020 წლის სექტემბერში, მასში ქვეყნდება არასამთავრობო ორგანიზაცია „აიფაქტის“ ჟურნალისტური გამოძიებები და ვრცელდება იმერეთის რეგიონში, ფასი -1 ლარი.

ექსპერტთა პირველ ნაწილს მიაჩნია, რომ, ეთიკური გადაცდომების მიუხედავად, ასეთმა სიუჟეტებმა პოზიტიური ცვლილება დააყენეს. ამის მაგალითად მათ მოჰყავთ საქართველოს უახლოესი წარსულში მომხდარი გახმაურებული მკვლელობები, რომლებიც სწორედ ოპოზიციური ტელე-არხების ზეწოლის შედეგად გაიხსნა. „ის რომ მედიამ შაქარაშვილის საქმეზე დაიწყო ყოველდღიური კირკიტი, თავისი ბევრი შეცდომების დაშვებით, თავისი ჰიპოთეზებით და ვარაუდებით, საბოლოო ჯამში დარწმუნებული ვარ, რომ ამან ხელი შეუწყო იმას, რომ საგამოძიებო სტრუქტურებმა მეტი ყურადღება გაამახვილეს, მეტი საჯაროობა შემოგვთავაზეს, ამიტომ გავლენის თვალსაზრისით შეიძლება ასეთ სკანდალურ გაშუქებას ჰქონდა თავისი შედეგი, ვიდრე - კლასიკურ საგამოძიებო ჟურნალისტიკას.... მე ვფიქრობ, რომ ორივეს აქვს არსებობის უფლება და ორივე არის სიკეთის მომტანი, უბრალოდ არსებობს რაღაც წითელი ხაზები, რომლებიც მედიამ არ უნდა გადაკვეთოს“ (#1)

იმ ექსპერტების აზრით, რომლებიც კრიტიკულად აფასებენ დიდი ტელევიზიების ე.წ. ჟურნალისტურ გამოძიებებს, დიდი ტელევიზიების „გამომძიებელი ჟურნალისტები“ საგამოძიებო თემებს „აფუჭებენ“. „...ყოფილა, რომ უკარგესი თემა გაუფუჭებიათ, იმის გამო, რომ უნდა [სიუჟეტი სწრაფად] გასულიყო ეთერში და ყური მოჰკრეს რაღაცას, წავიდნენ ერთი ვიღაცა ტელეფონით ჩაწერეს, რაღაცა დაადეს ზედ...ეს არ არის საგამოძიებო ჟურნალისტიკა, ეს არის, პირიქით, პრობლემა ქართული საგამოძიებო ჟურნალისტიკის“ (#6)

დიდ ტელევიზიებში გასული ე.წ. ჟურნალისტური გამოძიებებისადმი სკეპტიკური დამოკიდებულების კიდევ ერთი არგუმენტი ისაა, რომ დიდ ტელევიზიებში „პოლიტიკური პარტიების ფული ტრიალებს“. „სანამ პარტიული ფულის მოძრაობა არ დამთავრდება მედიაში, ეს პრობლემები იარსებებს მუდმივად და უფრო გაღრმავდება. დღეს სახეზეა პარტიული ტელევიზიები, უფრო გამოკვეთილი პარტიული ტელევიზიები მივიღეთ. ეს არის პრობლემა, რაც ყველაფერზე მეტყველებს. არ უნდა მოკიდოს პოლიტიკურ ფულს არანაირი სქემით საქართველოში ხელი“. (#6)

აზრთა სხვადასხვაობის მიუხედავად, ყველა ექსპერტი აღნიშნავს, რომ დიდი ტელევიზიების ე.წ. გამომძიებელ ჟურნალისტთა საქმიანობას პლურალისტული მედიაგარემოს შენარჩუნების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი და სასარგებლოა.

გ) საგამოძიებო ჟურნალისტიკა ონლაინ მედიაში - ექსპერტებმა გამოთქვეს მოსაზრება, რომლის თანახმადაც, ონლაინ მედიასაშუალებებს ურჩევნიათ საკუთარი მწირი ადამიანური და ფინანსური რესურსი მიმდინარე ახალი ამბების გაშუქებისთვის გამოიყენონ და სიღრმისეულ გაშუქებას, მით უფრო, ჟურნალისტურ გამოძიებას, თავს არიდებენ. „ჟურნალისტურ გამოძიებას ერთ დღეში და ორ დღეში ვერ გააკეთებ. იმის საშუალება, რომ ორი ან სამი კვირა ასეთმა პატარა ონლაინ მედიებმა დაუთმონ ერთ გამოძიებას, მარკეტინგულადაც მომგებიანი იქნება, თუმცა მაინც შიშობენ, რომ ტყუილად გადაყრილი დრო იქნება, რადგან მათი აზრით, ჯობს, რომ ამ ადამიანმა ამ სამი კვირის განმავლობაში გააკეთოს 12 სტატია და არა - ჟურნალისტური გამოძიება“. (#3)

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის განვითარების ტენდენციები რეგიონულ მედიაში

საქართველოს რეგიონულ მედია-ორგანიზაციებში ჟურნალისტური გამოძიების შესუსტების, ზოგან კი საერთოდაც გაქრობის, შემდეგი მიზეზები დასახელდა: მედიალანდშაფტის შეცვლა და მიმდინარე ახალ ამბებზე კონცენტრირება (განსაკუთრებით ონლაინ-გამოცემებში), ადამიანური და ფინანსური რესურსების სიმწირე, ჟურნალისტების გადაბირება უფრო მაღალანაზღაურებად სამსახურებში (ხშირად სახელმწიფო სტრუქტურებში), ადგილობრივი ხელისუფლების დიდი გავლენა რეგიონულ მედიაორგანიზაციებზე და დახურული სოციუმი.

ა) მედიალანდშაფტის შეცვლა- ციფრული მედიის განვითარების კვალდაკვალ რეგიონში დაფუძნებული ონლაინ-გამოცემებმა დაიწყეს ისეთი შინაარსის მასალების შექმნა, რომ კონკურენციაში შევიდნენ დედაქალაქში დაფუძნებულ ონლაინ-გამოცემებთან. ცენტრალურ ონლაინ-გამოცემებთან კონკურენციაში შესვლამ გამოიწვია ოპერატიულობისა და ინფორმაციის ნაკადის გაზრდის აუცილებლობა, რასაც შეეწირა სიღრმისეული ჟურნალისტიკა, მათ შორის ჟურნალისტური გამოძიება.

ბ) ადამიანური და ფინანსური რესურსების სიმწირე - რეგიონებში სარეკლამო შემოსავალი მცირეა, ამდენად, რედაქციები დიდწილად დამოკიდებულები არიან დონორულ დაფინანსებაზე, რაც არ არის მდგრადი და მუდმივი შემოსავალი. ჟურნალისტების ხელფასები ძალიან დაბალია. ტრადიციულად, ყოველ რამდენიმე წელში იცვლება რეპორტიორთა ნაკადი და მოდიან ნაკლებადგამოცდილი ახალი კადრები, რომლებსაც საგამოძიებო ჟურნალისტური ამბების მომზადების კომპეტენცია არ აქვთ. „კადრების ძალიან დიდი გადინება მოხდა რეგიონებში და ახალი კადრების ინტერესიც საკმაოდ დაბალია სიღრმისეულ ჟურნალისტიკაში. საკადრო დეფიციტია, არასაკმარისი ფინანსები და ნაკლები პროფესიული განვითარება ადგილზე მყოფი ადამიანების" (#5)

გ) ჟურნალისტების გადაბირება უფრო მაღალანაზღაურებად სამსახურებში (ხშირად სახელმწიფო სტრუქტურებში) - მცირე და არამდგრადი შემოსავლების გამო ბევრი რეგიონული ჟურნალისტი მიდის ან კერძო ბიზნესის, ანდა - ადგილობრივი თვითმმართველობის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურში. „ურჩევნია [ჟურნალისტს სახელმწიფო სტრუქტურაში გადასვლა]... პირდაპირ გეუბნება , რომ მე იქ 500 ლარი მექნება ხელფასი და იქ ქუჩაში სიარულს არ მთხოვენ...გადინება ხდება ძირითადად მთავრობის პრეს სამსახურებში." (#4) „ერთი არის ჟურნალისტების გადაბირება და არამარტო გადაბირება, არამედ შანტაჟი, დაშინება, მოსყიდვა, ბევრი ფაქტორებია, რომლითაც ისინი [იგულისხმება ხელისუფლება] ახერხებენ, რომ ჟურნალისტებს არ მისცენ გასაქანი" (#3)

დ) ადგილობრივი ხელისუფლების დიდი გავლენა რეგიონულ მედიაორგანიზაციებზე და დახურული სოციუმი - რეგიონებში საგამოძიებო ჟურნალისტიკის განვითარებას ხელს უშლის ადგილობრივი ხელისუფლებების დიდი გავლენა რეგიონული მედიაორგანიზაციების რედაქციებზე. გავლენას განსაკუთრებით დახურული სოციუმიც აძლიერებს, რადგან საზოგადოებაში, სადაც მჭიდროა ნათესაური და ოჯახური კავშირები, უფრო იოლია მედიის წარმომადგენლებზე გავლენის მოხდენა. „პატარა ტერიტორიებზე უფრო რთულია ჟურნალისტების მუშაობა, ჩაკეტილი ტრადიციული გარემო და ბევრი ხელისშემშლელი სიტუაციაა რეგიონებში დამატებით"(#5)

„ძალიან ბევრი რეგიონული მედია პრაქტიკულად ჩაეზარდა „ქართულ ოცნებას"... ჩაეზიარნენ, შეერწყნენ „ქართულ ოცნებას" ადგილობრივი მედია საშუალებების წარმომადგენლები (რედაქტორები, აქტიური ჟურნალისტები). ძალიან რთულია ტელეკომპანია თრიალეთისგან მოელოდე რაღაცას, როდესაც იცი, რომ ამ კომპანიის მეპატრონე არის რეინტეგრაციის მინისტრის მოადგილე. ამ დროს მისი ოპონენტი ტელევიზიის „დიას" მეპატრონე არის განათლების მინისტრის მოადგილე." (#3)

ე) ჟურნალისტური გამოძიებების პრეცენდენტები რეგიონულ მედიებში - მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონულ მედიაორგანიზაციებში საგამოძიებო ჟურნალისტიკის შესუსტდა, ზოგან კი - გაქრა კიდეც, არსებობს რამდენიმე რეგიონული მედიაორგანიზაცია, რომელთა ჟურნალისტებიც დროდადრო ახერხებენ საგამოძიებო მასალების მომზადებას. ასეთ მედიაორგანიზაციებად ექსპერტებმა დაასახელეს: აჭარაში მოქმედი ონლაინგამოცემა ბათუმელები, სამცხე-ჯავახეთში მოქმედი ონლაინგამოცემა სამხრეთის კარიბჭე, ზუგდიდში მოქმედი ონალაინგამოცემა ლაივპრესი, აჭარაში არსებული დამოუკიდებელი სტუდია რეკი.

პოზიტიური ცვლილებები

საგამოძიებო ჟურნალისტიკის მიზანი უსამართლობის გამოსწორება და პოზიტიური ცვლილებების დაყენებაა. ექვსივე ექსპერტს მიაჩნია, რომ საქართველოში არსებობს პრეცენდენტები, როდესაც საგამოძიებო ხასიათის ჟურნალისტურ მასალებს მოჰყვება ხოლმე პოზიტიური ცვლილება. „ჩვენ ხშირად გვინდა, რომ შედეგი იყოს უფრო დიდი, მაგრამ მე ვთვლი, რომ ეს არ არის მიუღწეველი შედეგი,დაკარგული დრო და ფუჭი გამოძიება იმიტომ, რომ შედეგი აუცილებლად დადგება რაღაც ეტაპზე. ერთია მედია რას აკეთებს და მეორეა პოლიტიკური სიტუაცია როგორია და როგორია მათი თანხვედრა. ეს თანხვედრა აუცილებლად ხდება. მთავარია, რომ მედიას ჰქონდეს თავისუფალი მუშაობის საშუალება და გრძელვადიან პერსპექტივაში ეს დაგროვილი ამბები ხელს უწყობს პოლიტიკურ ცვლილებებს. " (#1)

დასკვნა და რეკომენდაციები

კვლევის შედეგად დადასტურდა გამოთქმული ჰიპოთეზა. საქართველოში მედიაგარემოს გაუმჯობესების მიუხედავად საგამოძიებო ჟურნალისტიკა სუსტდება. მცირეა იმ მედიაორგანიზაციების რაოდენობა, რომლებიც პოლიტიკური და ფინანსური ჯგუფების გავლენისგან თავისუფლები არიან და ამზადებენ ჟურნალისტურ გამოძიებებს, რაც, განსაკუთრებულად მწვავედ იგრძნობა საქართველოს რეგიონულ მედიაში. ამ სიტუაციის ხანგრძლივ პერსპექტივაში გაგრძელებამ შეიძლება გამოიწვიოს მიუკერძოებელი და გავლენებისგან თავისუფალი ჟურნალისტიკის კიდევ უფრო დასუსტება. ასეთ შემთხვევაში მედიაგარემო უფრო მეტად პოლარიზებული გახდება, მოიმატებს, როგორც პოლიტიკური ფულის გავლენა ჟურნალისტურ სფეროში, ისე - მამხილებელი ჟურნალისტიკის პოლიტიკური ბრძოლის იარაღად გამოყენების ტენდენცია.

ბიბლიოგრაფია:

გუგულაშვილი, მ. (პრესაში). "ფორმულას" მფლობელები სარედაქციო დამოუკიდებლობის საგარანტიო დოკუმენტზე მუშაობენ. აღებულია https://www.mediachecker.ge-დან (ბოლო ნახვა 15.11. 2020)

მეცხვარიშვილი, მ. (პრესაში). მედიის მფლობელები საქართველოში. აღებულია https://www.mediachecker.ge-დან (ბოლო ნახვა 15.11. 2020)

ჰიუსტონი, ბ. (2011). *ჟურნალისტ-გამომძიებლის სახელმძღვანელო, დოკუმენტების, მონაცემთა ბაზებისა და მეთოდების გზამკვლევი. ბედფორდი: სენტ მარტინსი, ბოსტონი: ნიუ იორკი. ითარგმნა ევრაზიის თანამშრომლობის პროექტის „საქართველოში მედიის, როგორც მაკონტროლებლის როლის გაძლიერება“ ფარგლებში*

De Burgh, H., Bradshow, P., Bromley, M., D'Arcy, M., Gaber, Ivor., Greenslade, MacFadyen, G. (2008). *Investigative Jouranlism. London and New-York: Routledge, Taylor and Francis Group*

Forbs, D. (2005). *A watchdog's guide to investigative reporting A simple introduction to principles and practice in investigative reporting. Johannesburg: Konrad Adenauer's Stiftung*

Freedom House, Freedom of the Press - Georgia (2006). 27 April 2006. Retrieved from https://bit.ly/2HPrpEU

Reporters without Borders. *Countries / Georiga.* Retrieved from https://rsf.org/en/georgia

Reporters without Borders. (2012). *World Press Freedom Index*. Retrieved from https://rsf.org/en/world-press-freedom-index-20112012

Reporters without Borders. (2020). *World Press Freedom Index*. Retrieved from https://rsf.org/en/ranking_table

Strakman, D. (2014). *The Watchdog That Didn't Bark: The Financial Crisis and the Disappearance of Investigative Journalism. New York Chichester, West Sussex: Columbia University Press*

Weinberg, S. (1996). *The Reporter's Handbook: An Investigator's Guide to Documents and Techniques. New York: St. Martin's Press*